

AIRUT-HANKE

Projektisuunnitelma

Anne Koivisto
Hankesuunnittelija

Sisällysluettelo

1. AIRUT-HANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	2
1.1 Hankekuvaus.....	2
1.2 Tausta-aineistot.....	2
1.3 Tarpeet	3
2. SWOT -ANALYYSIT	3
2.1 Kirjastolta-kirjastolle malli (ISO 18626 -standardin mukaiset yhteydet järjestelmästä toiseen).....	4
2.2 Järjestelmäkohtainen välityspalvelin.....	5
2.3 Kaukotilausten hallintaohjelmisto.....	6
2.4 Välityspalvelimen ja kaukotilausten hallintaohjelmiston kombinaatio.....	9
3. KEHITYSHANKKEEN VALINNAN PERUSTELUT	10
4. ORGANISAATIO JA JOHTAMINEN	10
5. KOHDERYHMÄT	11
6. TAVOITTEET JA MITTARIT.....	12
7. TULOKSET	13
8. TOIMENPITEET, VASTUUT JA AIKATAULUT	14
9. RESURSSIT JA KUSTANNUKSET	15
10. RISKIT JA NIIDEN ENNALTAEHKÄISY	15
11. DOKUMENTOINTI, RAPORTOINTI JA ARVIOINTI.....	17
12. TOTEUTUKSEN SEURANTA JA JATKOTOIMET	17

1. AIRUT-hankkeen lähtökohdat

1.1 Hankekuvaus

Varastokirjastossa on aloitettu AIRUT-hanke, jonka tavoitteena on toteuttaa eri kirjastosektoreita palveleva asiakastoiminen Varastokirjaston aineiston kaukolainaus ja artikkelien välityspalvelu. Hankkeelle on myönnetty hankerahoitusta vuodelle 2022. Kansalliskirjasto on sitoutunut osallistumaan tähän hankkeeseen omalla työpanoksellaan.

Kansalliskirjaston Kiwiin on avattu omat [Airut-hanke sivut](#). Sivujen valikosta kohdasta Organisaatio löydät tarkemmat tiedot hankkeen resursseista ja Yhteystiedot -kohdan alla on vastuuhenkilöiden yhteystiedot. Viestintä -kohdassa on kuvattu AIRUT-hankkeen tiedotussuunnitelma, kuinka hankkeesta tullaan julkaisemaan tietoa kirjastosektoreille.

Airut-hankkeessa on suunnitteluvaiheessa tarkasteltavana kaksi eri toteutusmallia:

1. Asiakas tai virkailija tekee kaukolainatilauksen kirjastojärjestelmän hakupalvelusta
2. Virkailija tekee kaukolainatilauksen kirjastojärjestelmästä Vaari-Kohaan

Hankkeen ensisijaisina tavoitteina ovat Varastokirjaston aineiston helppo asiakastoiminen saavutettavuus ja käytettävyys.

Varastokirjasto tarvitsee lisää järjestelmätukea, jotta se pystyy hoitamaan lakisääteistä tehtävänsä. Tavoitteena on ottaa uusia teknisiä mahdollisuuksia käyttöön, joilla manuaalisesti tehtävän työn määrää saadaan pienemmäksi ja resurssit siten riittämään Varastokirjastossa.

Alustavat ratkaisumallit pohjautuvat avoimeen lähdekoodiin, mutta mahdollisuuksien mukaan selvitetään myös, onko tarjolla kirjastojärjestelmien välisen kaukotilaustoiminnon mahdollistavaa kaupallista järjestelmää. Lisäksi tarvittaessa perehdytään muihin avointa lähdekoodia käyttävien järjestelmien sopivuuteen hankkeessa. Hankkeen aikana valittu malli määritellään ja toteutetaan pilotoiden.

1.2 Tausta-aineistot

Jyväskylän kaupunginkirjaston ATTE- ja VATI-projektit ovat olleet tausta-aineistona tälle AIRUT-hankkeelle. VATI-projektissa toteutettiin Varastokirjaston välilehti Keski-Finnaan, jonka kautta loppukäyttäjä pääsee lähettämään kaukolainatilauksen Varastokirjaston aineistosta haluamansa noutopaikan kirjastoon. ATTE-projektissa kuvattiin kahden eri ratkaisumallin toiminnallisuus vuokaavioina (liitteet 1-2). Toisessa ratkaisussa on rakennettu

kaukolainojen välitys kirjastojärjestelmien välille ja toisessa on erillinen välitysohjelmisto kaukolainojen hallintaan.

1.3 Tarpeet

Kirjastot ovat vuodesta 1989 lähtien siirtäneet vähän käytettyä, mutta säilyttämisen arvoista aineistoaan Varastokirjastoon luottaen siihen, että aineisto on heidän asiakkaidensa vapaasti käytettävissä. Varastokirjaston kokoelma kattaa nykyisin yli 100 hyllykilometriä, joten Varastokirjastolla on merkittävä asema kirjastosektorin tärkeimpänä kaukolainoja lähettävänä toimijana. Koska toiminta-alue on laaja ja yhteistyötä tehdään hyvin monenlaisten kirjastojen kanssa, tämä vaikuttaa siihen, miten joustava ja helppokäyttöinen tulevan ratkaisun on oltava kirjastoille. Isoilla kirjastoilla kaukolainausvolyymit ovat suuria. Manuaalisesti tehtävän työn määrää pitää saada pienemmäksi, jotta resurssit riittävät. Asiakastoimista kaukolainausta halutaan edistää uusilla toiminnallisilla ratkaisuilla. Suomen kirjastosektorilla on käytössä useita eri kirjastojärjestelmiä, joiden valmiusaste yhteisen kaukolainatoiminnallisuuden käyttöönottoon eroaa toisistaan.

Hankkeen alkuvaiheessa on erittäin tärkeätä kartoittaa järjestelmätoimittajien halu sitoutua hankkeessa toteutettaviin toiminnallisuuksiin. Hankkeen ohjausryhmä joutuu pohtimaan sitä, mikä ratkaisumalli vastaa parhaiten eri kirjastosektoreiden tarpeisiin ja toimii järjestelmäriippumattomasti. Varastokirjaston aineiston tiedonhaku ja helppo käytettävyys korostuvat, kun kirjastot yhä enemmän siirtävät omia varastoaineistojaan Varastokirjastolle. Hankkeen aikana tullaan käsittelemään ja kehittämään yhteistyössä myös yleisiä kaukolainaukseen liittyviä prosesseja ja sääntöjä.

2. SWOT -analyysit

Alla oleviin SWOT-analyysihin on koottu eri ratkaisumallien osalta niiden vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat. Analyysiä on työstetty yhdessä projektiryhmän kanssa. Tavoite on saada SWOT-analyysin tietosisällöstä selkeä kokonaiskuva eri ratkaisumallien hyvistä ja huonoista puolista.

Käsittelyn aikana nousi esiin seuraavia tarpeita ja huomioita:

- Loppukäyttäjän on saavutettava Varastokirjaston aineisto helposti käyttöönsä, joten Verkkokirjaston toiminnallisuus loppukäyttäjän näkökulmasta on tärkeää
- Haluttiin pitää kiinni ISO18626 standardin mukaisesta kehitystyöstä
- Loppukäyttäjän tilauksen tulisi tallentua yhtä aikaa tilaaja- ja lähettävälle kirjastolle
- Kirjastoissa tulisi voida nähdä kaukolainatilausten status reaaliaikaisesti

- Varastokirjaston prosessit ja järjestelmät (KOHA, Finna) ovat hankkeen kehitystyön kohteita.
- Uuden kaukotilausten hallintajärjestelmän (esim. ReShare) käyttöönotto koetaan haasteelliseksi.

2.1 Kirjastolta-kirjastolle malli (ISO 18626 -standardin mukaiset yhteydet järjestelmästä toiseen)

Tässä ratkaisumallissa kaukotilausten lähetys- ja vastaanotto, kaukotilausten hallinta ja aineiston lainaus tapahtuvat kaikki kirjastojärjestelmän omina toimintoina.

VAHVUUDET	HEIKKOUEDET
<ul style="list-style-type: none"> • kontrolloitu suora yhteys • vähentää virkailijan työpanosta • reaaliaikaisuus • toiminnot suoraan omassa kirjastojärjestelmässä • ei tarvitse opetella muiden ohjelmistojen käyttöä • ISO 18626 standardin mukaista toimintaa 	<ul style="list-style-type: none"> • oltava kaukotilausten käsittely moduuli kirjastojärjestelmässä • saatava kaukolainat lainauskiertoon ja näkyviin loppuasiakkaan omassa tiedoissa verkkokirjastossa (vrt. vahvuudet: toiminnot suoraan omassa kirjastojärjestelmässä) • vaatii runsaasti tietoliikenneyhteyksiä Varastokirjaston puolella • onnistuuko ulkomaisten kirjastojen kanssa (järjestelmien kirjo niin laaja, että tämä heikkoutena missä tahansa ratkaisussa?) • rakennettava ISO18626 standardin mukainen toiminta Koha-kirjastojärjestelmään sekä saatava se myös kaikkiin muihin asiakaslähtöisessä varastokirjastotilauksessa mukana olevien kirjastojen järjestelmiin, paitsi Alma, jossa ISO18626 tuki jo on • tarvitaan lisäksi raportointi ja tilastointi kirjastojärjestelmään • jokaisen kirjaston kanssa määriteltävä kaukolainauksen yhteystiedot omaan kirjastojärjestelmään
MAHDOLLISUUDET	UHAT
<ul style="list-style-type: none"> • nopeasti käyttöönotettava niissä järjestelmissä, joissa tuki on 	<ul style="list-style-type: none"> • Varastokirjaston näkökulmasta työlästä hallinnoida tietoliikenneyhteyksiä

<ul style="list-style-type: none"> • mahdollista rakentaa kaukolainapyyntöön automaattinen tallennus kirjastojärjestelmään (nyt sähköposti) 	<ul style="list-style-type: none"> • vaatii lisäkehitystä kirjastojärjestelmään • lähettävän ja tilaajakirjaston välinen yhteydenpito sähköpostilla tai puhelimitse • Alman ISO 18626 -toteutuksen riittävyys (ainakin Tanskassa toimiva Alma/ISO 18626-ratkaisu) • ISO 18626 standardin toteuttamisen mahdollinen hitaus Koha-yhteisössä • ISO 18626 on uusi standardi - leviämisenopeus kirjastojärjestelmiin auki • kuinka saadaan Varastokirjaston aineisto haettavaksi loppuasiakkaille verkkokirjastossa (ratkaistava asia mallista riippumatta)
--	--

2.2 Järjestelmäkohtainen välityspalvelin

Tässä ratkaisumallissa kaukotilausten lähetys- ja vastaanotto, kaukotilausten hallinta ja aineiston lainaus tapahtuvat edelleen kirjastojärjestelmän omina toimintoina. Tietoliikenneyhteyksien keskitetyn hallinnan vuoksi käytetään tässä ratkaisumallissa erillistä välityspalvelinta kaukotilausten välityksessä kirjastolta toiselle.

VAHVUUDET	HEIKKOUEDET
<ul style="list-style-type: none"> • vaatii yhteydet vain palvelimiin • kaukolainatilausten tallennus ja käsittely keskitetysti • ISO18626 standardin mukaista toimintaa 	<ul style="list-style-type: none"> • miten välityspalvelimen kustannukset jaetaan • missä palvelinta ylläpidetään • kuka vastaa tietoliikenneyhteyksistä • tehdäänkö keskitetysti vai jokaisen järjestelmän toimittaja omansa • vaatii välityspalvelimen ja kirjastojärjestelmän välistä toiminnallisuutta • oltava kaukotilausten käsittely moduuli kirjastojärjestelmässä • saatava kaukolainat lainauskiertoon ja näkyviin

	loppuasiakkaan omilla tiedoissa verkkokirjastossa
MAHDOLLISUUDET	UHAT
<ul style="list-style-type: none"> • ulkomaisten kirjastojen mahdollisuus lähettää kaukolainapyyntöjä tätä kautta • artikkelitilaukset voisivat tulla suoraan tänne ilman kirjaston kytköstä, kun toimitus suoraan loppukäyttäjälle sähköpostilla • automaattinen tilausten siirto kirjastojärjestelmään • raportointi yhdestä paikasta 	<ul style="list-style-type: none"> • onko virkailijoilla pääsy välityspalvelimelle -> voiko nähdä muiden kirjastojen kaukolainapyyntöjä • vaatii lisäkehitystä kirjastojärjestelmään • lähettävän ja tilaajakirjaston välinen yhteydenpito sähköpostilla tai puhelimitse • kirjastojärjestelmien erilaiset valmiudet • kuinka saadaan Varastokirjaston aineisto haettavaksi loppuasiakkaille verkkokirjastossa (ratkaistava asia mallista riippumatta) • Alman ISO 18626 -toteutuksen riittävyys (ainakin Tanskassa toimiva Alma/ISO 18626-ratkaisu) • ISO 18626 standardin toteuttamisen mahdollinen hitaus Koha-yhteisössä • ISO 18626 on uusi standardi - leviämisenopeus kirjastojärjestelmiin auki • kuinka saadaan Varastokirjaston aineisto haettavaksi loppuasiakkaille verkkokirjastossa (ratkaistava asia mallista riippumatta)

2.3 Kaukotilausten hallintaohjelmisto

Tässä ratkaisumallissa on kaukotilausten lähetyks- ja vastaanotto sekä kaukotilausten hallinta erillisessä kaukotilausten hallintaohjelmistossa. Ohjelmisto tukee ISO 18626 standardin mukaista toiminnallisuutta. Kaukotilausten hallintaohjelmistosta on NCIP ja Z39.50 rajapinnat kirjastojärjestelmään. Aineiston lainauskierto hoidetaan kirjastojärjestelmässä.

VAHVUUDET	HEIKKOUEDET
------------------	--------------------

<ul style="list-style-type: none"> • kaukolainapyyntöjen käsittely omassa ohjelmassa, jossa huomioitu ISO18626 standardi • Tietoliikenneyhteydet kirjastojärjestelmästä vain ohjelmistoon • kansallinen kaukolainapyyntöjen käsittely ja hallinta • useita mahdollisuuksia rajata aineistoja kaukolainaukseen • kaukolainakirjastojen yhteystiedot • chat-mahdollisuus kirjastojen kesken • kaukolainapyyntöjen status ja seuranta • sama näkymä molemmille osapuolille tilaaja ja lähettäjä • asiakkaiden verkon kautta tulevat tilaukset tallentuvat ohjelmistoon • uuden kirjaston helppo liittyä mukaan • Järjestelmäkohtaiset yhteydet olemassa myös järjestelmiin, jotka eivät tue ISO 18626 -standardia (pl. Axiellin järjestelmät, joissa kuitenkin on rajapinnat, joilla yhteys voitaisiin tehdä) • VuFind-moduuli → yhteydet Finnaan • tilastointi/raportointi • järjestelmä on mahdollisuus hankkia hostattuna tai omatoimisesti ylläpidettynä • avoin koodi aina käytettävissä kehittäjäyhteisön tulevaisuudesta riippumatta 	<ul style="list-style-type: none"> • vaatii resurssit tuotekehitykselle (tai ainakin hallinnalle ja ylläpidolle) • vaatii pilvipalvelun/palvelinympäristön ja ympäristön omistajan • vaatii tietoverkkojen hallinnoijan (tai ainakin hallintaohjelmiston hallinnoijan) • mahdolliset kustannukset (ReShare on avointa lähdekoodia — lisenssimaksuja ei sinänsä ole, mutta suora vaikutusmahdollisuus kehitystyöhön edellyttää liittymistä yhteisöön ja vuosimaksuja) • vaatii kansallisen aineistohakemiston (myös Varastokirjaston aineisto) • saatava kaukolainat lainauskiertoon ja näkyviin loppuasiakkaan omassa tiedoissa verkkokirjastossa • hallintaohjelmistossa voidaan käsitellä henkilötietoja → tietosuojakysymykset otettava myös tässä huomioon kirjastojärjestelmien lisäksi
<p>MAHDOLLISUUDET</p>	<p>UHAT</p>
<ul style="list-style-type: none"> • pitkän aikavälin ratkaisu • ReShare ohjelmisto kehittyy kaiken aikaa • mahdollisuus osallistua järjestelmän kehitykseen • mahdollisuus tulla mukaan kirjastojen oman aikataulun mukaisesti • yhteistyön lisääntyminen kirjastosektoreiden kesken ja siitä 	<ul style="list-style-type: none"> • ei löydy riittävästi sitoutuneita käyttäjiä • kustannukset osoittautuvat liian korkeiksi — palvelinympäristö ja järjestelmän ylläpito/hallinnointi • pitkän aikavälin rahoitus, jos yllä olevat uhat toteutuvat • kirjastojärjestelmien erilaiset valmiudet

saatava synenergia-etu kokoelmien tehokkaaseen käyttöön	<ul style="list-style-type: none">• löytyykö tuotekehitysresurssit (jos ei tyydytä siihen, mitä yhteisö tekee)• järjestelmän ylläpitotahoa ei löydy/siitä ei päästä yksimielisyyteen• henkilötietojen käsittely myös kaukotilausten hallintaohjelmistossa lisää tietoturvariskiä• saako suomalainen järjestelmäkehitys kehitysehdotuksia läpi kansainvälisessä toimintaympäristössä• ISO 18626 -tuen laajuus kirjastojärjestelmäintegraatioissa vs. NCIP-integraatiot? (ReShare)• kuinka saadaan Varastokirjaston aineisto haettavaksi loppuasiakkaille verkkokirjastossa (ratkaistava asia mallista riippumatta)
---	--

2.4 Välityspalvelimen ja kaukotilausten hallintaohjelmiston kombinaatio

Tässä ratkaisumallissa on mietitty teknistä toiminnallisuutta, jossa voitaisiin hyödyntää kirjastojärjestelmän olemassa olevia kaukotilauksen hallinnan toiminnallisuuksia, vaikka osalla kirjastoja olisi kaukotilausten hallintaohjelmisto käytössä. Palvelin toimisi joko kaukotilausten välityspalvelimenä tai kaukotilausten hallintaohjelmistona.

VAHVUUDET	HEIKKOUEDET
<ul style="list-style-type: none"> • kaukotilausten käsittely omassa kirjastojärjestelmässä, jossa huomioitu ISO18626 standardi • Tietoliikenneyhteydet kirjastojärjestelmästä vain kaukolainaohjelmistoon • hyödynnetään jo kirjastojärjestelmään toteutettua toiminnallisuutta kaukolainojen käsittelyssä • useita mahdollisuuksia rajata omia aineistoja kaukolainaukseen • asiakkaiden verkon kautta tulevat tilaukset tallentuvat kirjastojärjestelmään • uuden kirjaston helppo liittyä mukaan • järjestelmäkohtaiset yhteydet olemassa myös järjestelmiin, jotka eivät tue ISO 18626 -standardia (pl. Axiellin järjestelmät, joissa kuitenkin on rajapinnat, joilla yhteys voitaisiin tehdä) • VuFind-moduuli → yhteydet Finnaan • Mahdollisesti nopeampi ratkaisu pystyttää monen eri järjestelmän toimintaympäristössä - vastaus 1. mallin heikkouksiin, jos Kohaan saadaan ISO 18626 -tuki 	<ul style="list-style-type: none"> • vaatii jäsenmaksut kaukotilausten hallintaohjelmiston osalta, jos tarvitaan kehitystyötä, jota yhteisö ei ehkä muuten tekisi • vaatii osallistumisen kansalliseen aineistohakemistoon (myös Varastokirjaston aineisto), huomio yhteisluettelon laatuun • oltava kaukotilausten käsittely moduuli kirjastojärjestelmässä (proxy) • saatava kaukolainat lainauskiertoon ja näkyviin loppuasiakkaan omassa tiedoissa verkkokirjastossa • keskitetyt kaukolainakirjastojen yhteystiedot puuttuvat (ovat vain kaukotilausten hallintaohjelmistossa) • chat-mahdollisuus puuttuu (osittain) • tilauksien hallintaan vaaditaan kaukolainaohjelmistoon kaksi erilaista käsittelytapaa? (tämän hetkisen ymmärryksen mukaan
MAHDOLLISUUDET	UHAT
<ul style="list-style-type: none"> • ReShare ohjelmisto kehittyy kaiken aikaa • kirjastojärjestelmien toiminnallisuuksia voidaan hyödyntää paremmin (proxy) 	<ul style="list-style-type: none"> • ei löydy riittävästi sitoutuneita käyttäjiä • kustannukset liian korkeat • mistä rahoitus/miten varmistetaan rahoitus

<ul style="list-style-type: none"> • mahdollisuus osallistua järjestelmän kehitykseen kaukotilauksen hallintaohjelmiston osalta • mahdollisuus siirtyä kaukotilausten hallintaohjelmiston käyttöön myöhemmin 	<ul style="list-style-type: none"> • löytyykö tuotekehitysresurssit • järjestelmän pitkän aikavälin sitoutunutta ylläpitotahoa ei löydy/siitä ei päästä yksimielisyyteen • onko resursseja osallistua järjestelmän/ISO-standardiratkaisun kehitykseen • saako suomalainen järjestelmäkehitys kehitysehdotuksia läpi kansainvälisessä toimintaympäristössä • kuinka saadaan Varastokirjaston aineisto haettavaksi loppuasiakkaille verkossa (ratkaistava asia mallista riippumatta) • mitkä vaikutukset hybridimallilla on Varastokirjaston työnkulkuihin • tilastointi ei onnistune automaattisesti?
--	---

3. Kehityshankkeen valinnan perustelut

AIRUT-hankkeen tavoitteena on eri kirjastosektoreita palveleva asiakastoiminen Varastokirjaston aineiston kaukolainaus ja artikkelien välityspalvelu. Toteutuksessa otetaan huomioon eri kirjastojärjestelmien valmiudet ISO 18626 standardin mukaiseen kaukotilausten välitykseen Varastokirjaston kanssa. Tämän mahdollistamiseksi kaukotilausten lähettämisen on oltava mahdollinen myös Vaari-Finnan kautta. Airut-hankkeessa muokataan kaukopalvelun prosesseja Varastokirjastossa ja luodaan uusia toimintamalleja.

4. Organisaatio ja johtaminen

AIRUT-hankkeelle on nimetty ohjausryhmä, joka seuraa ja ohjaa hankkeen etenemistä ja projektiryhmä hankkeen toteuttamiseksi. Ohjausryhmää johtaa projektin omistajana Johanna Vesterinen ja projektipäällikkönä toimii Anne Koivisto 23.6.2022 asti.

Projektipäällikkö ohjaa projektiryhmän toimintaa ja raportoi edistymisestä ohjausryhmää. Hän myös nostaa esiin mahdollisia riskitekijöitä ohjausryhmälle käsittelyä varten. Projektipäällikkö huolehtii siitä, että sovitut tehtävät tulevat tehdyiksi. Ohjausryhmän ja projektiryhmän palaveriajoista sovitaan projektin alussa, jotta kaikki osapuolet ovat niistä tietoisia ja pystyvät niihin osallistumaan. Ohjausryhmä- ja projektiryhmässä sovitaan yhdessä tiedottamistavoista ja menetelmistä ryhmien sisällä.

AIRUT-hankkeen ohjausryhmässä toimivat seuraavat henkilöt eri kirjastosektoreilta:

- Johanna Vesterinen (Varastokirjasto), ohjausryhmän pj.
- Esa-Pekka Keskitalo (Kansalliskirjasto)
- Hanna Martikainen (Jyväskylän kaupunginkirjasto)
- Jussi Kärki (Satakunnan AMK)
- Eevaliisa Colb (Helsingin yliopiston kirjasto)
- Hannu Markkanen (Jyväskylän yliopiston Avoimen tiedon keskus)

AIRUT-hankkeen projektiryhmän muodostavat:

- Sirpa Janhonen (Varastokirjasto)
- Anne Koivisto (Varastokirjasto), projektipäällikkö
- Ari Ahlqvist (Kansalliskirjasto)
- Juha Leppämäki (Helsingin yliopiston kirjasto)
- Saija Toppila (Oulun yliopiston kirjasto)
- Matti Sarmela (Helsingin kaupunginkirjasto, Valtakunnalliset kehittämispalvelut)

Hankkeen resursseina tullaan käyttämään myös Kansalliskirjaston nimeämiä tuotekehityshenkilöitä Finnan ja Kohan kehitystehtävissä ja Axiellin sekä KOHA-Suomen edustajia asiantuntijoina ohjaus- ja projektiryhmässä tarvittaessa. Axiellin edustajia pyydetään Esa Peltoselta (esa.peltonen[at]axiell.com) ja Koha-Suomen osalta Ari Mäkirannalta (ari.makiranta[at]koha-suomi.fi). Helmet-kirjastojen edustajana toimii Susanna Aakko (susanna.aakko[at]hel.fi) tarvittaessa.

5. Kohderyhmät

Varastokirjasto hankkeen omistajana on ensisijainen kohderyhmä uusien kaukolainauksen toimintaprosessien kehitykselle. Varastokirjaston aineiston tulee olla helposti saavutettavissa ja käytettävissä. Varastokirjastoa käyttävät eri kirjastosektoreiden kirjastot omassa kaukolainauksessaan, joten hankkeessa toteutettu toiminnallisuus hyödyntää kaikkia eri osapuolia. Suomen kirjastot jakautuvat seuraavien eri kirjastojärjestelmien käyttäjiin: Koha, Aurora, MikroMarc, Alma ja Sierra. Verkkokirjastoissa on käytössä Finna, Arena, Saga, Primo ja Encore.

Toiminnasta halutaan asiakastoimista, jolloin Varastokirjaston aineiston tulee olla

loppuasiakkaiden haettavissa ja kaukolainattavissa mahdollisimman helposti. ISO18626 standardin mukainen kaukolainatilausten käsittely mahdollistaa paremman yhteistyön ja kehitysmahdollisuudet myös ulkomaalaisten kirjastojen kanssa.

6. Tavoitteet ja mittarit

Airut-hankkeen keskeisimmät tavoitteet ovat

- **Loppuasiakkaan näkökulma**
Varastokirjaston aineisto näkyviin verkkokirjastoon ja sitä kautta kaukotilattavaksi. Verkkokirjastosta kaukotilauksen tekevä asiakas toimii kotikirjastonsa nimissä, eikä asiakassuhdetta hänen ja Varastokirjaston välille synny.
- **Kaukotilausten käsittely Vaari-Kohaan**
Tilausten automaattinen vastaanotto, lajittelu ja tulostaminen. Tilaajakirjaston tilauksen muuttaminen lainaksi Vaari-Kohassa. Kaukolainojen tilastointi ja raportointi.
- **Toteutuksen on mahdollistettava ISO 18626 -standardin mukainen kaukotilausten välitys**
- **Artikkelitilaukset ja Kopiosto**
Kopiosto ja Varastokirjasto neuvottelevat henkilöasiakkaiden artikkelitoimituksista. Toteutus pyritään yhdistämään Airut-hankkeeseen
- **Järjestelmäriippumaton toteutus**
Hankkeen tavoitteisiin kuuluu myös järjestelmäriippumaton toteutus, johon on ajateltu päästävän ISO 18626 standardiin tukeutumalla ja/tai erillisellä kaukotilausten hallintaohjelmistolla. Hankkeessa pyritään kehittämään ratkaisu, jota voidaan myöhemmin haluttaessa laajentaa myös muiden kirjastojen väliseksi toiminnaksi.

Airut-hankkeen tavoitteiden toteutumista seurataan projektin tarkistuspisteiden kautta. Ohjausryhmällä on mahdollista muuttaa tavoitteita ja ohjata projektin toimintaa haluamaansa suuntaan.

Mittarit

- Projektisuunnitelman hyväksyminen 20.4.2022
- Testausjakson jälkeen tehty ratkaisumallin valinta ja kehitystavoitteiden määrittäminen 31.5.2022
- Tuotekehitysjaksojen toteutustyön hyväksyminen 30.10.2022
- Käyttöönottotestauksen tulos 30.11.2022
- Tuotteistuksen ja koulutuksen tulos 31.12.2022

- Vaari-Kohan ja Vaari-Finnan valmius suorittaa Varastokirjaston tehtävää 31.12.2022
- Käytön aloitus 16.1.2023

Tuotekehitysjakson osalta on useita eri kokonaisuuksia, joiden toiminnallisuus on hankkeelle tärkeitä. Tilaajakirjastojen verkkokirjastojen toiminnallisuuteen ei voida Airut-hankkeessa vaikuttaa muiden kuin Finna verkkokirjastojen osalta. Hankkeessa kuvataan ne eri mahdollisuudet, joita kirjastoilla on Varastokirjasto yhteyden luomiseen. Tarkastelussa on lisäksi, miten Finna.fi palvelua voidaan hyödyntää loppuasiakkaalle tuotettavissa palveluissa. Mikäli mahdollista, Varastokirjaston aineiston kaukotilaaminen mahdollistetaan myös Finna.fi palvelussa. Kansallisen- ja kansainvälisen Kohan kehitystyön seuranta ja katselmointi pitää suorittaa tarkasti. Aikataulujen pitävyys ja Kohan ILL toiminnallisuus ISO 18626 standardin mukaisesti ovat mittareita Kohan kehitystyölle. Artikkelitilausten uudenlainen käsittely vaatii Kopioston kanssa tehdyn sopimuksen artikkelien toimittamisesta Varastokirjastolta suoraan loppuasiakkaille. Lisäksi tarvitaan artikkelitilauslomakkeen ja raportointipohjien toteutus Kohaan sekä raporttien automaattinen tulostus.

7. Tulokset

AIRUT-hankeen tuloksena toteutetaan eri kirjastosektoreita palveleva asiakastoiminen Varastokirjaston aineiston kaukolainaus ja artikkelien välityspalvelu. Toteutuksessa otetaan huomioon eri kirjastojärjestelmien valmiudet ISO 18626 standardin mukaiseen kaukotilausten välitykseen Varastokirjaston kanssa. Tämän mahdollistamiseksi kaukotilausten lähettämisen on oltava mahdollinen myös Vaari-Finnan kautta. Airut-hankkeessa muokataan kaukopalvelun prosesseja Varastokirjastossa ja luodaan uusia toimintamalleja.

Airut-hankkeen esitutkimusvaiheen aikana on keskusteltu useammasta eri ratkaisumallista. Kaukotilausten välitys kirjastojärjestelmien välillä, ReShare kaukotilausten hallintajärjestelmä ja näiden kahden ratkaisumallin kombinaatio, jossa ReShare on käytössä vain osassa kirjastoja ja osa käyttää oman kirjastojärjestelmän ominaisuuksia. Tärkeää kaikkien ratkaisuiden kanssa on, että ne tukevat ISO 18626 standardin mukaista toimintaa.

Neuvottelemme IndexDatan ja ExLibriksen kanssa ReShare testauksesta ja oman testiympäristön asentamisesta käyttööme. Projektissa testataan ReShare ohjelmistoa omassa testiympäristössä, jossa backendinä on Kohan testiympäristö, johon oli poimittu otos Varastokirjaston tietokannasta ja ALMA kirjastojärjestelmän osalta käytetään Alman testiympäristön omia ILL ominaisuuksia (Peer to Peer). Lisäksi yritämme saada Axiellin Aurora testiympäristön mukaan toisena ReShare palvelua käyttävänä kirjastona Varastokirjaston kanssa.

ReSharen tuotantokäytölle pilvipalveluna voi nousta esteeksi se, kuka ottaa hallinnollisen vastuun ReSharen kehitystyöstä, ylläpidosta ja kustannuksista. Lisäksi pitää huomioida tietoturva asiat ja GDPR vaatimukset.

Ohjausryhmä joutuu miettimään aikataulullisesti eri ratkaisumallien toteutusmahdollisuuksia ja kustannuksia. Kaupalliset kehitysyhtiöt Kohan tuotekehityksessä ovat tarjonneet ISO 18626 standardin tuen rakentamista kansainväliseen Koha versioon. Aikataulu ja kustannukset ovat kuitenkin vielä epäselvät.

Tässä vaiheessa Airut-hankkeen ratkaisumallin valintaan vaikuttaa eniten se, miten suurista käyttäjävolyymeista puhutaan Varastokirjaston aineiston kaukotilausten hallinnassa ja millaisia kustannuksia ollaan valmiita uusista ratkaisuista maksamaan. Esitutkimuksen aikana on tullut esille, etteivät isot ALMA kirjastojärjestelmää käyttävät kirjastot ole kiinnostuneita erillisestä kaukotilausten hallintaohjelmistosta ja sama koskee myös pieniä tieteellisen puolen KOHA kirjastojärjestelmän käyttäjiä.

Näiden taustatietojen pohjalta ohjausryhmä tekee lopullisen päätöksen Airut-hankkeen ratkaisumallista ja kehitystavoitteiden toteutuksesta Varastokirjaston aineiston asiakastoimisessa kaukolainauksessa.

8. Toimenpiteet, vastuut ja aikataulut

TOIMENPIDE	VASTUU	AIKATAULU
Hankerahoitus käytettävissä	Varastokirjasto	01.06.2021 – 31.12.2022
Projektin resurssit käytössä	Varastokirjasto/Kansalliskirjasto	10.01.2022 – 31.12.2022
Ohjausryhmä ja projektiryhmä	Mukana olevat organisaatiot	01.02.2022 – 31.12.2022
Esitutkimusvaihe	Varastokirjasto	24.01.2022 – 28.02.2022
Palvelumuotoilu	Projektiryhmä	01.03.2022 – 08.04.2022
Kohan testiympäristön asennus Varastokirjaston testitietokanta	Kansalliskirjasto	21.03.2022 – 22.4.2022
Projektisuunnitelman hyväksyminen	Projektipäällikkö / Ohjausryhmä	20.4.2022
Kohan ILL toimintojen testaus	Projektiryhmä	25.04.2022 – 31.05.2022
ReShare ohjelmiston testaus	Projektiryhmä	25.04.2022 – 31.05.2022

Ratkaisumallin hyväksyminen ja tarkennetut kehitystarpeet	Projekti- ja Ohjausryhmä	31.05.2022
Ohjelmistojen kehitysjakso	Kansalliskirjasto/ ulkopuoliset	01.06.2022 – 31.10.2022
Tuotteistus ja prosessit	Kansalliskirjasto/ Projektiryhmä	01.10.2022 – 31.12.2022
Asennukset ja koulutukset	Kansalliskirjasto / Varastokirjasto	01.12.2022 – 13.01.2023
Uuden toiminnallisuuden käytön aloitus	Varastokirjasto	16.01.2023

9. Resurssit ja kustannukset

Varastokirjasto on palkannut hankesuunnittelijan projektityöntekijäksi AIRUT-hankkeeseen. Hän toimii projektipäällikkönä. Lisäksi Varastokirjastolta tulee ohjausryhmän puheenjohtajana ja yksi projektiryhmän jäsen. Kansalliskirjastosta on edustaja sekä ohjausryhmässä että projektiryhmässä.

Helsingin yliopiston kirjastosta on myös edustaja sekä ohjausryhmässä että projektiryhmässä. Yleisten kirjastojen neuvosto nimesi edustajan ohjausryhmään. Koha-Suomen, Axiellin ja Helmet-kirjastojen edustus näissä ryhmissä tulee olemaan tarpeen mukaan kutsuttuina asiantuntijoina. Lisäksi projektin aikana tarvitaan tuotekehitys resursseja Finnan ja Kohan osalta Kansalliskirjastosta ja muiden kirjastojärjestelmien osalta eri toimittajilta sen pohjalta, kuinka he haluavat osallistua tähän hankkeeseen.

Varastokirjasto on saanut hankerahoitusta vuoden 2022 loppuun asti 70000e. Osana hankkeen loppuraportin työstämistä, kaikki osallistuvat tahot kirjaavat hankkeeseen käyttämänsä työn. Projektin päättyessä raportit toimitetaan projektin omistajalle Johanna Vesteriselle. Hankkeessa on mahdollista rahallisesti tukea kaupallisten toimijoiden KOHA kehitystyötä tarvittaessa. Varastokirjaston uusien kaukotilaus rajapintojen toteutus muihin kirjastojärjestelmiin ja verkkokirjastoihin ei kuulu tämän hankkeen kustannuksiin.

10. Riskit ja niiden ennaltaehkäisy

Airut-hankkeen toteutukseen voi liittyä seuraavia riskitekijöitä, jotka on otettava huomioon hankkeessa:

- Selkeä projektisuunnitelma aikatauluineen ja vastuineen puuttuu
- Eri osapuolet eivät ole käyneet projektisuunnitelmaa läpi omien resurssien kanssa
- Projektille ei ole määritelty resursseja ja vastuuhenkilöitä eri osapuolien osalta
- Projektilla ei ole nimettyä projektipäällikköä

- Projektin projektisuunnitelma ja tavoitteet ovat epäselvät
- Projekti toteutetaan vahvojen ennakkokäsitysten ja -ratkaisujen pohjalta. Tarveharkinta jää puutteelliseksi.
- Projektin skooppi laajenee kansallisen ILL-ratkaisun suunnitteluun
- Sitoutuvatko kaikki osapuolet yhteisiin tavoitteisiin?
- Kysymyksiin ei saa vastauksia
- Aikataulut eivät pidä
- Asioita aletaan hoitamaan ohi projektin
- Tiedotus ei ole riittävää
- Termistön tärkeys – puhutaanko samoista asioista

Oheisen taulukon mukaisesti on toteutettu Hankkeen riskikartoitus -sivu Kiwin Airut-hanke > Projektin sivusto kohtaan. Airut-hankkeen riskikartoitus myös liitteenä 3. Riskitekijöiden seuranta ja uusien riskien kirjaus tehdään Kiwissä.

	1=pieni, 2=keskitaso, 3=suuri, 4=blocker		
Riskikartoituksen kohde			
Pvm ja laatija			
Riskin kuvaus	Toden- näköisyys (1-3)	Vaikutus toimintaan (1-4)	Toimenpiteet, aikataulu ja vastuuhenkilö

Eri sidosryhmien sitouttaminen hankkeeseen tulee olemaan yksi selkeä riskitekijä hyvän lopputuloksen saavuttamiseksi. Projektisuunnitelma aikatauluineen ja tavoitteineen tullaan esittelemään ohjausryhmälle, projektiryhmälle ja eri sidosryhmille. Projektiryhmässä sovitaan yhdessä keskeisesti käytössä olevasta termistöstä. Projektiin osallistuvat tahot sitoutuvat raportoimaan ohjausryhmälle, mikäli he omilla tahoillaan aloittavat hankkeita, joilla on merkitystä projektin etenemisen kannalta. Projektiryhmiin osallistuvat sitoutuvat toimimaan siten, että projekti etenee suunnitellusti.

11. Dokumentointi, raportointi ja arviointi

AIRUT-hankkeelle on tehty omat sivut Kansalliskirjaston Kiwiin. Muut hankesivuston osat ovat avoimia, mutta Projektin sivusto -sivuille pääsevät ainoastaan henkilöt, jotka kuuluvat ohjaus- tai projektiryhmään. Kiwin sivuilta löytyy kaikki ohjaus- ja projektiryhmän pöytäkirjat ja palaverimuistiot. Finnan ja Kohan tuotekehitys tehtäviä hallinnoidaan JIRA:ssa. Tehtäväkuvaus JIRAAan tehdään englanniksi.

Projektipäällikkö vastaa projektin raportoinnista ohjausryhmälle.

Vastuu ja tehtävät -sivulla ylläpidetään tehtävälustausta, mihin kootaan sovitut tehtävät vastuineen ja aikatauluineen.

AIRUT-hankkeesta tullaan kertomaan eri kirjastosektorin tapahtumissa ja Kiwi sivuilla julkaistaan Ajankohtaista juttuja sekä blogikirjoituksia.

Projektin aikataulussa on merkittynä projektin tarkistuspisteet, missä projektin etenemistä arvioidaan sovittujen mittareiden mukaisesti ja ohjausryhmä päättää hankkeen jatkosta tai mahdollisista muutoksista hankkeen tavoitteisiin yms. Lisäksi hankkeelle on määritelty mittareita, joiden toteutumista voidaan arvioida.

12. Toteutuksen seuranta ja jatkotoimet

Hankkeen toteutusta voi seurata Kiwin hankesivuston kautta. Ohjausryhmälle tehdyt raportit tallennetaan Kiwin Ohjausryhmän kokoukset -kohdan alle. Hankkeen lopussa on sovittava, kuinka hankkeen tulokset esitellään sidosryhmille. Osa toteutuksen seurantaan ovat myös pilotointi ja testaaminen, johon pyritään saamaan mukaan eri sidosryhmien edustajia. Hankkeen omistaja laatii hankkeesta loppuraportin ministeriölle.

Hankkeen aikana kerätään esiin tulleita ideoita ja kehityskohteita, joiden pohjalta voidaan miettiä hankkeen jatko toimenpiteitä.

Liitteet:

1. [ILL kirjastolta kirjastolle -vuokaavio](#)
2. [ILL välityssovelluksen kautta -vuokaavio](#)
3. [Airut-hankkeen riskikartoitus](#)